

О. Ващук,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри криміналістики
Національного університету «Одеська юридична академія»

СЛІДЧИЙ ЯК ВЕРИФІКАТОР ДОСТОВІРНОСТІ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ

Традиційні методи пізнання та підтвердження достовірності криміналістичної інформації не завжди працюють або працюють не в повному обсязі. У цьому аспекті увагу до себе привертає слідчий як особа, що верифікує криміналістичну інформацію на досудовому розслідуванні, де процес верифікації заснований на вивченні зовнішніх і внутрішніх психофізіологічних, вербальних і невербальних проявів учасників розслідування. Аналіз судово-слідчої практики та наукової літератури надасть можливість виділити та охарактеризувати специфічний механізм перевірки достовірності криміналістичної інформації на досудовому розслідуванні.

Дослідженням загальних та окремих питань досудового розслідування присвячені роботи таких вчених, як Ю. П. Алєнін, Л. І. Аркуша, Р. С. Белкін, В. А. Журавель, Н. І. Клименко, І. І. Когутич, В. П. Колмаков, В. О. Ковалова, В. С. Кузьмічов, В. Г. Лукашевич, В. В. Тищенко, П. В. Цимбал, С. С. Чернявський, В. Ю. Шепітько, Б. В. Щур та інші.

Метою статті є теоретична розробка однієї із форм діяльності слідчого як верифікація достовірності криміналістичної інформації на досудовому розслідуванні.

Органами, що здійснюють дізнання і досудове слідство, є слідчі підрозділи органів внутрішніх справ, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, органів державного бюро розслідувань [1].

Досудове розслідування здійснює слідчий вище перелічених органів од-

ноособово або слідчою групою. Слідчий органу досудового розслідування несе відповідальність за законність та своєчасність здійснення процесуальних дій, і при цьому він є самостійним у своїй діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється. Відповідно до ч. 5 ст. 40 КПК України органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові особи, інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення слідчого [1].

Кримінальний процесуальний кодекс України надає слідчому право:

- самостійно починати досудове розслідування за наявності підстав, передбачених КПК України;
- проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії у випадках, встановлених КПК України;
- доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам;
- призначати ревізії та перевірки;
- звертатися за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій;
- повідомляти за погодженням із прокурором особі про підозру;
- за результатами розслідування складати обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру та подавати їх прокурору на затвердження;

— у програмуванні верифікацією називають доказ правильності чи неправильності програми за допомогою лише формальних методів, таких як символічне виконання, абстрактна інтерпретація та ін. [6];

— у криміналістиці верифікацією слід назвати спеціальну методику виявлення, фіксації, дослідження неправдивих даних.

2. Термін «достовірність» має різні значення і застосовується у філософії, теорії судових доказів, гносеології, логіці, теорії ймовірностей, психології, природознавстві та інших областях. Єдиного визначення терміна не існує, хоча власне визначення давали багато відомих вчених (Г. Гегель, І. Кант, Г. Лейбніц, І. Фіхте та інші). Тут варто говорити о достовірності в розрізі різних знань:

— у філософії достовірність, як «один із способів існування істини «для нас», при якому збіг відповідності між пізнанням і об'єктом і знання цієї відповідності... виступає для об'єкта як доконечно встановлене» [7];

— у соціології «достовірність — характеристика якості дослідження, відповідність зроблених висновків справжньому стану об'єкта, що вивчається. Достовірність результатів залежить від надійності даних і правильності теоретичних висновків» [8];

— у логіці достовірність часто виступає синонімом поняття «істина» і характеризує безспірне, твердо обґрунтоване і доказове знання;

— у теорії судових доказів під істинністю розуміється відповідність знань реальному стану справ, а під достовірністю — тільки переконаність в цій істинності [9];

— у природознавстві під достовірністю розуміється якість судження, емпірично підтвержене спеціальними експериментами або суспільною практикою [10];

— у теорії ймовірностей достовірність означає впевненість у правильності оцінки ймовірності настання тієї чи іншої події, висловлюючи ступінь знань про чинники, які можуть сприяти чи перешкоджати його наступу [11].

На досудовому розслідуванні слідчий досліджує різні види криміналістичної інформації, в тому числі невербальну, джерелом якої є людина. Під невербальною інформацією слід розуміти систему даних особистого характеру про соціальні, психологічні, фізіологічні і інші властивості учасників кримінального провадження, одержані безпосередньо за допомогою немовних засобів спілкування. Саме доказове значення має інформація, що сприйнята, зафіксована, впорядкована, відображена мовними засобами, тобто вербально, можливо з використанням технічних засобів і пристосувань, з метою встановлення істини, викриття і притягнення до відповідальності винних. Тобто згідно з чинним законодавством України невербальна інформація (емоційно-психологічні реакції особи, викликані зовнішніми і внутрішніми, суб'єктивними і об'єктивними чинниками) не підлягає фіксації у процесуальному документі на досудовому розслідуванні. Така інформація лише тоді буде мати доказове значення як носія інформації, коли в Кримінальному процесуальному кодексі України буде встановлено, що фактичні дані (тобто докази) встановлюються показаннями учасників кримінального провадження мовними засобами спілкування зі змістовним навантаженням невербальної комунікації.

Процесуальним засобом збирання та перевірки доказів є проведення слідчих дій, спрямованих на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні. Підставами для проведення слідчої дії є наявність достатніх відомостей, що вказують на можливість досягнення її мети [1]. Фіксація ходу і результатів слідчої дії є одним з етапів проведення слідчої дії та елементом процесу збирання доказів. Слідчий після проведення слідчої дії та / або під час неї має можливість верифікувати всю ту криміналістичну інформацію, яку він отримав. Тобто на досудовому розслідуванні він постійно стикається з необхідністю встановлення достовірності, що спонукає його на пошук і впроваджен-

Таким чином, слідчий перевіряє достовірність криміналістичної інформації на досудовому розслідуванні, ґрунтуючись на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин події, за власним внутрішнім переконанням, оцінюючи кожний доказ з точки зору належності, допустимості, а їх сукупність — з точки зору достатності і взаємозв'язку для прийняття процесуального рішення.

Ключові слова: слідчий, верифікатор, достовірність, криміналістична інформація, досудове розслідування, невербальна інформація.

У статті досліджується діяльність слідчого на досудовому розслідуванні при верифікації достовірності криміналістичної інформації щодо події злочину, окремих її обставин. Вивчаються категорії «верифікатор», «достовірність», «механізм перевірки достовірності криміналістичної інформації», «об'єкти верифікації». Проведено аналіз окремих положень КПК України. Встановлено основні проблеми по виявленню недостовірних даних на досудовому розслідуванні та визначено шляхи їх розв'язання.

В статье исследуется деятельность следователя на досудебном расследовании при верификации достоверности криминалистической информации о событиях преступления, отдельных его обстоятельствах. Изучаются категории «верификатор», «достоверность», «механизм проверки достоверности криминалистической информации», «объекты верификации». Проведен анализ отдельных положений УПК Украины. Установлены основные проблемы по выявлению недостоверных данных на досудебном расследовании и определены пути их решения.

The article examines the activities of the investigator at the pre-trial investigation in verifying the reliability

of forensic information about crime, its particular circumstances. We study the category «verifier», «reliability», «and mechanism validation of forensic information», «objects of verification». The analysis of certain provisions of Ukraine. Determined based on the problem of inaccurate data on the pre-trial investigation and identified solutions.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України». — Х. : Одісей, 2012. — С. 23, 24–25, 47, 117.
2. Советский уголовный процесс / под общ. ред. М. И. Бажанова и Ю. М. Грошевого. — 2-е изд., доп. — К., 1983. — С. 115–116.
3. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі) : підручник / М. В. Салтевський. — К. : Кондор, 2006. — С. 323.
4. Апель К. О. Трансформація філософії / К. О. Апель. — М. : Логос, 2001. — С. 35.
5. Синицин С. В. Верифікація програмного забезпечення / С. В. Синицин, Н. Ю. Налютин. — М. : БИНОМ, 2008. — 368 с.
6. Що таке верифікація? [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://onlinenews.rv.ua/navchannya/scho-take-verifyfikatsiya>.
7. Философская энциклопедия. Т. 2 / Л. Ф. Ильчев. — М., 1983. — С. 55.
8. Практикум по прикладной социологии / под ред. Б. В. Князева, Н. И. Дряхлова, В. Я. Нечаева. — М. : Изд-во Моск. ун-ва, 1987. — С. 63.
9. Шаламов М. П. Теория доказательств / М. П. Шаламов. — М. : Гос. изд-во юрид. лит., 1960. — 350 с.
10. Лехнер Е. А. Философия и современное природоведение / Е. А. Лехнер. — М., 1964 — 280 с.
11. Сеньо П. С. Теорія ймовірностей та математична статистика : підручник / П. С. Сеньо. — 2-ге вид., переробл. і допов. — К. : Знання, 2007. — С. 291.